

Roma Mimarlığı: Ders 11 Transkript

17 Şubat, 2009 <<geri

1. Bölüm. Tiberius ve Capri'deki Jovis Villası [00:00:00]

Profesör Diana E.E. Kleiner: Herkese günaydın. Augustus Iulio-Claudius hanedanının kurucusudur. Hanedanın adındaki Iulio, Iulius Caesar ve Augustus'un geldiği Iulius ailesi; Claudius ise Augustus'un karısının ailesidir. Iulio-Claudius hanedanından gelen dört imparator vardır; Bunlar Tiberius, Caligula, Claudius ve Nero'dur. Dördünün de Roma mimarlığının gelişimine önemli katkıları olmuştur. Bugün bu dört imparatorun katkılarından söz edeceğiz. Ama Roma mimarlığına en önemli katkının tek bir yapıdan, Nero'ya; adı kötüye çıkmış olan Nero'ya ait bir yapıdan geldiğini göreceğiz. Bu nedenle dersin adını "Kötülüğü ile Ünlü Nero'nun Hayranlık Uyandıran Mimarlık Mirası" koydum.

Daha önce sözünü ettiğimiz bazı beton inşaatlar; özellikle de Pompeii'deki *frigidarium*'lar ve Baia'daki termal hamam olmasaydı, böyle bir miras söz konusu olamazdı. Burada Baia örneğini tekrar görüyoruz. Bu, Mercurius Tapınağı olarak bilinen yapının beton kubbesinin dışardan görünümü. Aşağıda solda ise yapının içinden bir görüntü var. Bunu mekanın, ışık oyunları oluşturacak şekilde tasarlanmış olduğunu hatırlamanız için tekrar gösteriyorum; öyle ki kubbedeki *oculus*'dan giren ışık duvarlara yansıyor oradan da yerdeki su dolu havuzda üstteki açıklığın şeklinde, yuvarlak bir ışık hüzmesi oluşturuyordu. Duvarlar *stucco*lanmış, ardından da olasılıkla mozaikle süslenmişti. Yani sonuç olarak, burası manzarası çok hoş bir iç mekandı ve bu tasarımın İmparator Nero'nun mimari tasarımlarında önemli bir etkisi olmuştur.

Iulio-Claudius hanedanının ilk imparatoru olan Tiberius'la derse başlamak istiyorum. Burada Tiberius'un bir portresini görüyorsunuz; sadece nasıl biri olduğu konusunda bir fikir sahibi olmanız için gösteriyorum. Augustus'dan sonra Roma imparatoru olan Tiberius, Livia'nın önceki evliliğinde doğan büyük oğluydu . Tiberius'un, burada gördüğünüz mermer portresi şimdi Kopenhag'da Ny Carlsberg Glyptothek'dedir. Tiberius M.S. 14 ila 37 yılları arasında imparatorluk yapmıştır. Mimari anlamda yaptıklarından biri de Augustus zamanında başlayan projeleri tamamlamak olmuştur. Ayrıca, bakımsızlıktan kötü durumda olan ve aralarında çok sayıda tapınak, bir bazilika, depo binaları ve bir de tiyatro bulunan bazı Cumhuriyet Dönemi yapılarını onartmıştır. Tiberius aynı zamanda Roma'da yeni inşaat projeleri de başlatmıştır. Bunlarda biri de üvey babası olan tanrılaştırılmış Augustus'a adanan bir tapınak yani *Divus Augustus* Tapınağı projesidir. Augustus da Caesar gibi, ölümünden sonra tanrılaştırılmıştır. Tiberius akrabaları için bir dizi tak ve bir de Praetor Muhafızları için bir ordugah inşa ettirmiştir.

Ama göreceğimiz gibi, Tiberius'un gerçek tutkusu kamuya yönelik mimari değildi. Oysa Augustus o tip yapılarla ilgilenmişti; Augustus'un en önemli projelerinin Augustus Forumu, Mars Ultor Tapınağı ve Ara Pacis Augustae olduğunu hatırlayın. Tiberius bu tip halka açık mimariden ziyade kişiye özel mimariyle ilgilenmiş; bir başka deyişle, kendisi için, yakınları ve sevdikleri için yapılar inşa ettirmiştir. İşe Palatinus Tepesi'nde bir sarayla başlamıştır. Augustus'un güzel resimlerle süslü, küçük, mütevazı evini kendisi için yeterli görmemiş ve Palatinus Tepesi'nin kuzeybatı yamacında kendisi için çok daha büyük bir sarayın inşaatına başlamıştır. Roma dışında da, özellikle de muhteşem Capri Adası'nda villalar yaptırmış veya olanları yenilemiştir. Aslında, Iulio-Claudius'lar, Augustus ve Tiberius zamanında Capri Adası'nda, birbirinden güzel tam 12 villa inşa ettirmişlerdir. Ama Augustus'un villalar konusunda da Tiberius'tan, bir şekilde daha mütevazı bir zevke sahip olduğunu belirtmek gerekir. Augustus, anlatılanlardan edindiğimiz bilgiye göre villalarını dinazor kemikleri gibi tarihi şeylerle süslerken, Tiberius olabilecek her türlü lükse sahip olmak için para harcamıştır.

Palatinus Tepesi'ndeki saraya gelince, bu saray Domus Tiberiana olarak bilinir. Bundan çok hızla söz edip geçeceğim. Tiberius'un inşa ettirdiği bu sarayın beton alt yapısından geriye çok az şey kalmıştır. Burada Forum Romanum'dan Palatinus Tepesi'ne çıkan rampayı yani Clivus Palatinus'u ve sarayın alt yapısına ait kalıntıların bir kısmını görüyorsunuz. Bu gördüklerimiz olasılıkla daha geç dönemde yapılmış restorasyona aittir. Yani bunlar Tiberius Dönemi'ne ait olabilir de, olmayabilir de, ama bu kalıntılar Tiberius'un burada ne tip bir yapılanma başlattığına dair bir fikir verir. Bu yapıdan söz etmemin sebebi göreceğimiz gibi, Caligula ve bazı başka imparatorların da bu yapıya eklemeler yapmaya devam etmiş olmasıdır. Daha sonra, Palatinus Tepesi'nin tamamı M.S. 1. yüzyıl sonlarında, İmparator Domitianus zamanında yeniden tasarlanmıştır.

Capri Adası'nda daha ilginç olan ve hakkında çok daha fazla bilgiye sahip olduğumuz villalar bulunmaktadır. Bunlardan en iyi korunmuş örneklerden birini; Jovis Villası'nı göreceğiz. İmparator Tiberius için yapılan bu villanın ismi de ilginçtir. Villa, Tiberius'un imparator olduğu dönemde, yani M.S. 14 ila 37 yılları arasında inşa edilmiştir. Burası çok güzel manzarası olan bir yer, ve bugün sizi oraya götüreceğim. Bilmiyorum, kaçınız oraya gittiniz ama benim dünyada en sevdiğim yerlerden biri olan Capri Adası'na ulaşmanın tek yolu - tabii özel bir yatınız yoksa - bir bot yolculuğudur. Bir yatınız yoksa, ya Napoli'den ya da Positano'dan küçük bir bota binmeniz gerekir. Büyük botlar da var, ama genellikle hidrofilyk olarak bilinen küçük botlar kullanılıyor. Burada, solda Amalfi Kıyısı'ndaki Positano'nun bir görüntüsü var. Burada sahile gidip bir bota biniyorsunuz; çok uzun sürmüyor, yarım saat hatta daha kısa süre sonra Capri Adası'na ulaşıyorsunuz.

Botlar genellikle sekiz kişilik; burada bu sekiz kişiyle beraber Positano'dan Capri Adası'na gidiyoruz. Eğer deniz sakinse, hava güzelse bot yolda, Yeşil Mağara veya Mavi

Mağara gibi ünlü mağaralara da uğruyor. Burada da mavinin nasıl bir mavi olduğu hakkında fikir vermesi için mağaradan bir resim gösteriyorum. Mavi mağaraya girdiğinizde hakikaten bir neon mavisi ile karşılaşıyorsunuz. Bu tip maviyi dünyanın başka hiç bir yerinde göremezsiniz. Yani sizi botla mağaralara da götürüyorlar. Sonra Capri Rıhtımı'na yanaşıyorsunuz. Bottan indiğinizde Capri Adası'nda ilk karşılaştığınız manzara bu; Gerçekten görülecek en güzel yerlerden biri.

Bottan indikten sonra teleferiğe gidiyorsunuz; kasaba merkezine sizi bu teleferik götürüyor. İnce ilk gördüğünüz şey bu meşhur Cafe Tiberio. Burası mola için hoş bir yer ama onun için göstermiyorum. Göstermemin nedeni, Roma imparatorlarının hala günümüzde bile devam eden bir etkisi olduğunu göstermek. Birçok kafe ve lokanta adını Roma imparatorlarından veya derslerde gördüğümüz anıtlardan almaktadır. Bu kafe de bir istisna değil; aslında kafenin içine girerseniz, duvarda bir Tiberius portresi olduğunu görürsünüz. Yani Tiberius hala, bugün bile Capri yaşamının içinde varlığını sürdürüyor.

Turistlerin çoğu Capri'ye, bu muhteşem adayı gezmek, kayalıklardaki sahilleri, buradaki ünlü kayaları görmek için geliyor. Burada resmini gördüğünüz kayalara Faraglioni deniyor. Bu kayaların en iyi görüldüğü noktaya Augustus Bahçeleri olarak bilinen yerden çıkılıyor. Hakikaten şahaneler. Bu kayalar Capri Adası'nda bir yön bulma işaretidir. Toprak kaymalarından ve deniz erozyonundan bile korunmuş muhteşem bir oluşum ve tabii, fotoğraf çekmek için de ideal bir yer. Capri'ye gidip de Faraglioni önünde fotoğraf çekirtmeyen yoktur, sanırım.

Capri Adası'ndan size göstermek istediğim villa, adanın en iyi korunmuş olan villasıdır ve dediğim gibi, Tiberius'a aittir. Daha önce de söylediğim gibi, bu M.S. 14 ila 37 yılları arasına tarihlenen Jovis Villası'dır. Bu oraya çıkan patika. Yani yürümeniz gerekiyor. Bu yol taksiyle veya arabayla gidebileceğiniz bir yol değil. Kendi yolunuzu kendiniz bulacaksınız. İki yol var. Ben bir hata yapıp, böyle dik olanını seçmişim. Ama sizi kesinlikle görmeye değer bazı villara, evlere götüren bir yol daha var; oradan da gidebilirsiniz. Capri Adası'na gideniniz var mı? Capri'de ya da genelde Amalfi Kıyısı'nda başka hiç bir yerde göremeyeceğiniz büyüklükte limonlar var. Jovis Villası'na çıkan yolda da üstünde devasa limonlar olan ağaçlar var.

Burada Jovis Villası'nın Ward-Perkins'in kitabından alınmış planını ve kesitini görüyoruz. Önce perdenin üst kısmındaki kesite bakarsak, yapının nasıl inşa edildiğini görebiliriz. Gördüğünüz gibi, mimarlar beton teknolojisindeki en yeni olanaklardan yararlanarak sıralar halinde bir dizi beşiktonoz inşa etmişler. Sıra halinde inşa edilen bu beşiktonozlar villanın sarnıçlarıydı. Bu sarnıçlarda hamamlarda, mutfakta kullanılmak üzere su biriktiriliyordu. Burada tonozları görüyorsunuz. Altta ise, villanın planı var. Burada da bu alanın sarnıçlarıyla, beşiktonozlar üzerine yerleştirilen bir taban döşemesiyle geniş bir avluya dönüştürülmüş olduğunu görebiliyorsunuz. Tiberius'un Capri'deki villasının girişi

buradandı. Burada bir dizi sütun görüyorsunuz; toplam dört tane. Bu sütunlar villanın girişine yerleştirilmiş. Villanın bu tarafında yani güneyinde hamam bölümü bulunuyor. Burası villanın hamamı. Güneye bakan tarafta olması şaşırtıcı değil. Bu imparator için inşa edilmiş büyük bir hamam. Villanın batısında ise, Tiberius'un yakınları için bir dizi oda mevcut. Mutfak da bu tarafta.

Bu da, bizim açımızdan belki de evin en önemli odası olan salon bölümü ya da *aula*. Burası Tiberius'un Capri'deki villasının *aula'sı*. Burası dışarıdaki manzaraya bakan geniş panoramik pencereleri olan bir tür eksedra. Pompeii'deki Myster'ler Villası'nın ikinci evresinde de böyle panoramik bir manzaraya açılan çıkma bir pencere olduğunu hatırlatayım. Buradaki manzara Myster'ler Villası'ndakinden bile güzel, zira buradaki pencereler tam kayalık burnun kenarında. Aslında burasının deniz seviyesinden yüksekliği yaklaşık 350 metre ve harika bir deniz manzarasına ve çevre adalara bakıyor. Villanın kuzeyinde ise ,Tiberius'a ait daireler var. Bu kısım tamamen Tiberius'a ait. Burada bir dizi mekan var, bunlardan biri de çıkıp manzara seyredebileceği, kendisine özel kapalı bir balkondur. Burada ayrıca, bu özel dairelerden dışarıdaki uzun yürüyüş yoluna açılan bir koridor olduğunu görüyorsunuz. Yürüyüş yolu hemen kayalığın kenarında; bu yola *ambulatio* denir. Bu imparatorun ve özel konuklarının keyifli bir yürüyüş yapması, deniz manzarası seyretmesi için tasarlanmış bir yol. Yolun tam orta kısmında ise bir *triclinium* var; tam burada. *Triclinium* ya da yemek odası; imparatorun manzaraya karşı yemeğini yediği yer.

Bu resim, ne yazık ki siyah beyaz, ama elimde bulunan ve size kalıntıların durumu ve büyüklüğü hakkında bir fikir verebilecek tek resim. Sanırım burada beton inşaatı net bir şekilde görebiliyorsunuz. Gördüğünüz gibi, temel korunagelmışse de üst yapı ve bezemeler; her şey yok olmuş. Ama sarnıçları görebiliyoruz. *Aula'nın* yeri de burada. Tiberius'un yakınları için ayrılmış alan ve Tiberius'un özel bölümü de bu taraftaydı. Bu kilise ve kaideli heykel daha sonra yapılmıştır. Burayı tabii ki, onlarsız düşünmeniz lazım.

Bu da kalıntıların bugünkü durumu. Yukarı çıkıp etrafı gezerken göreceğiniz kalıntılar hakkında size bir fikir veriyor. Duvarlar o kadar yüksek değil; ama villanın planı tam olarak korunmuş durumda. Bunlar sayesinde villanın antik dönemde nasıl bir yapı olduğunu ve bu parçaların nasıl bir bütün oluşturduğunu biliyoruz. Gördüğünüz gibi, bu beton bir yapı. Duvarlar, Campania'nın başka yerlerinde de gördüğümüz gibi, düzensiz taşlarla yani bir tür *opus incertum* ile kaplanmış. Hatırlayacağınız gibi, bu ada da Napoli, Pompeii ve Oplontis kıyılarına yakın bir konumda. Elimde buradan bakınca görülen manzaranın bir çok resmi var. Bu onlardan biri ve buradaki manzara konusunda size bir fikir verebilir. Sanırım *aula* yakınında bir yerden çekmiştim. Harika bir deniz manzarası. Bazı noktalarda aşağı baktığınızda kayalık yamacı görebiliyorsunuz. Karşıda adalar; örneğin bu Ischia Adası.

2. Bölüm. Caligula ve Roma'daki Yeraltı Bazilikası [00:16:58]

Tiberius'un ardılı Caligula'dır. Caligula, Tiberius'un ölümünün ardında imparator olmuştur. Burada, perdenin sağında yine bir nasıl biri olduğu hakkında bir fikir verecek bir portresini görüyoruz. Caligula çok genç yaşta imparator oldu ama tahta çok kısa bir süre kalabildi. İmparator olduktan kısa bir süre sonra akıl sağlığının pek de yerinde olmadığı anlaşıldı. Aslında çocukken çok popüler biriydi. Yani sevilen bir prensti. Ailesiyle gittiği askeri kamplarda üstünde küçük askeri kıyafeti, ayağında *caliga* denen tipik askeri botlarıyla etrafta koşturup durmuş. Caligula takma adını da bu nedenle almış. Herkes tarafından sevilen biriymiş, Roma imparatoru olunca da herkes çok sevinmiş.

Ama sahip olduğu güç aklını başından almış ve hızla bir despota dönüşmüş. Zamanının büyük bir kısmını kızkardeşleri ile oynayarak geçiriyormuş. Bu sikke üzerinde de Caligula'nın kızkardeşlerini görüyorsunuz. Hepsinin adı yazılı; Agrippina, Julia ve en sevdiği, bu nedenle de ortada betimlenmiş olan Drusilla. Ayrıca sahte savaşlar yönetmek gibi çok garip işlerle de uğraşıyormuş. Sahte savaşlarda, sahte düşmanlarla savaşıyormuş. Örneğin İngiltere'ye karşı savaşıyormuş. Bir de atı Incitatus'u senatör yapmak için çok uğraşmış. Tüm bunlardan, burada nasıl bir adamdan söz ettiğimizi anlamışsınızdır. Caligula bu işlerle o kadar meşgüldü ki, mimariye ayıracak pek zamanı yoktu. Ve dediğimiz gibi, imparatorluğu çok kısa sürmüştü, bu nedenle de mimariye katkıları sınırlı olmuştur. Ama bu hiç bir şey yapmadığı anlamına da gelmez. Bazı şeyler yapmıştır; özellikle de bunlardan bir tanesi çok önemlidir. Burada ona değinmek istiyorum.

Evet, Caligula M.S. 37 ila 41 yılları arasında imparatorluk yapmıştır. Az sayıda kamu binası inşa ettirmiştir. O da Tiberius'un izinden gitmiş ve kamu binalarından ziyade özel villa inşaatlarına önem vermiştir. Ama Caligula'nın mimariye olan katkılarını değerlendirirken haksızlık etmememiz ve onun sadece üç yıl gibi kısa bir süre imparatorluk yaptığını unutmamız gerekir. Daha uzun süre tahtta kalsaydı belki daha fazla katkıda bulunabilirdi. Tiberius tarafından başlatılan birçok yapı projesini tamamlamıştır. İmparatorların kendilerinden önce başlatılan projeleri tamamlamasının artık bir gelenek haline gelmeye başladığını göreceğiz. Kendisi de, aralarında iki sukemeri ve bugün Vatikan yakınlarında yer alan bir circus da bulunan birkaç yeni yapı inşa ettirmiştir. Domus Tiberiana fikrini de çok sevmiş, o da bu saraya eklemeler yaptırmıştır. Bu, Tiberius'un Palatinus Tepesi yamacında inşaatına başladığı saraydı. Ama asıl ilgilendiği konu Roma dışında villalar inşa ettirmektir. Bu tip birkaç villa yaptırmıştır. Artık Capri'den söz etmiyorum; orada zaten inşa edilmiş villalar vardı ve kendisi de oraya gidip Roma imparatoru olarak bunların tadını çıkarabilirdi. Onun istediği, Roma'nın çevresinde villalardan bir çember oluşturmaktı ve işe başladı. Daha sonra Yaşlı Plinius'dan öğrendiğimiz kadarıyla Roma'yı villalarla çevreleyen sadece

Caligula değildi; Nero da aynı şeyi yapmıştı. Roma şehrinin çevresine süratle villalar inşa edilmeye başlandı.

Caligula zamanında mimariye başlı başına çok önemli olan bir katkı yapıldı. Bu çok kayda değer bir katkıdır. Caligula'nın imparatorluğu zamanında beton harcının karışımı değiştirildi. Bu dönemde malzemeyi hafifletmek gerektiğine karar verdiler ve bir süredir sıvı harç karışımının içinde kullanılan ama son derece ağır olan moloz taşları çıkarıp onun yerine çok daha hafif olan, çok gözenekli sarı tuf ve mantara benzeyen yumuşak süngertaşı koydular. Bunun daha hafif kubbeler inşa etmek; hafif kubbelerin de daha geniş alanların kapatılabilmesi anlamına geldiğini anlamışsınızdır. Yani bu sıradan bir başarı değildi; çok ama çok önemli bir başarıydı. Bu, Caligula'nın tahta olduğu dönemde gerçekleşmiş bir değişimdir. Beton harcındaki bu değişim olmasaydı, birazdan sözünü edeceğimiz Nero'nun Domus Aurea'sının yani Altın Ev'in geniş kubbeli mekanını inşa etmek mümkün olamazdı.

Caligula zamanında yaşanan bir diğer gelişme de, mimariye de katkıları olmakla beraber asıl dini uygulamalarla ilintilidir. Bu gelişim, mistik kültürlerin Roma dini üzerindeki etkisiyle ilintilidir. Sanırım, size daha önce Roma'da bir devlet dini olduğunu ve bunun da herkesin inanması beklenen tek yasal din olduğunu söylemiştim. Ama zaman içinde, Romalıların imparatorluğun diğer bölgeleriyle, özellikle de doğu eyaletleri ile ilişkisi arttıkça Roma'ya bir çok yeni inanç, mistik ve egzotik din sızmaya başladı. Bunlar orduyla, ticaret ilişkileri ile geldi. Başlangıçta bu yabancı dinler kabul edilmemiş, açık bir şekilde ibadet edilmesine izin verilmemişti. Bu konuya örnek olarak Myster'ler Villası'nı göstermiştik. Bu villanın sahibesi evin, beş numaralı oda olarak adlandırdığımız odasını Dionysos Kültü törenlerine ayırmıştı; çünkü bu gizli tutulması gereken bir inançtı. Ama Caligula'nın kendisi de bu mistik dinlere ilgi duyuyordu ve belki de bu dinler için yeraltından çıkma olanağı doğmaya başlamıştı. Gerçi onun zamanında böyle bir şey gerçekleşmemiştir; ama sanırım, Caligula'nın bu adımın atılması yönünde önemli bir katkısı olmuştur. Fakat yine de bu gruplar toplantılarını gizli yapmayı sürdürdüler.

Bugün özellikle tek bir tarikattan söz etmek istiyorum; çünkü sözünü edeceğimiz bir sonraki yapı bu tarikata ait bir yapıdır. Bu Yeni-Pythagorasçılık olarak bilinen bir tarikattır. Şimdi size göstermek istediğim yapı, bu tarikatın ibadet için kullandığı çok ilginç bir yeraltı bazilikasıdır. Aslında bu, Caligula Dönemi'ne ait değil; biraz daha geç bir yapı. Ama şimdi göstermek istiyorum; çünkü bu dinlere karşı bir yumuşamanın başlamasında ve bu dinlerin zamanla yayılıp, yeraltından yerin üstüne çıkmalarında Caligula'nın etkisi büyüktür. Bu yapı yeraltında olduğu için Yeraltı Bazilikası olarak adlandırılır ve M.S. 50'li yıllara tarihlenir. Buradaki planda konumunu görüyorsunuz. Burada "basilica" olarak işaretlenen yer. Ve gördüğünüz gibi, daha önce sözünü ettiğimiz bir yolun, yani Via Praenestina'nın üzerinde. Hatırlayacağınız gibi, bu yol ve Via Labicana, son derste sözünü ettiğimiz fırıncının mezarının önünde kesişiyordu. Aslında

plana bakarsanız; burada fırıncının trapez planlı mezarını da görebilirsiniz. Bu mezarın büyük bir kapı önünde olduğunu söylemişim. Bu iki sukemeri arasında yer alan kapı Porta Maggiore, yani Büyük Kapı'ydı. Kapı daha geç döneme ait olduğu için, o zaman onu göz ardı etmenizi istemişim. Ama Claudius zamanında yapılmış olan bu kapıdan biraz sonra söz edeceğiz.

Sonuç olarak, burada Büyük Kapı'yı ve fırıncının mezarını görüyorsunuz. Bunlar size M.S. 50'lerde inşa edilmiş olan bu bazilikanın; Yeraltı Bazilikası'nın konumu hakkında bir fikir verecektir. Bazilikanın planına baktığımızda gördüğümüz plan, sivil bazilikalarda, örneğin Pompeii'deki bazilikada gördüğümüz planın aynısıdır; orta ve iki yan neften oluşan bir yapı. Nefler arasında sütun değil; ayak kullanılmış, kısa arka duvar da, burada gördüğünüz gibi, bir apsisle belirgin hale getirilmiş. Bu yeraltı bazilikası dini ayinler için kullanılmış bir mekan. Yani burada yine biçimsel değiştirilebilirlik görüyoruz; bir kamu alanında mahkeme binası olarak tasarlanan bazilika burada farklı bir amaçla kullanılmıştır. Bazilika planını daha önce de Herculaneum'da bir evin ziyafet salonunda görmüştük. Burada da yeraltında bir tapınma mekanı olarak görüyoruz. Yani bazilika planı bu kez de dini bir yapı olarak karışımıza çıkıyor.

Yeraltı Bazilikası mucizevi bir şekilde çok iyi korunmuştur. Neden? Yeraltında olduğu için zamanla yıpranmamış, iyi durumda kalmış. Buraya giriş izni almak çok zor ama bu resimde gördüğünüz gibi harika bir yer. Peki, bu Yeraltı Bazilikasını nasıl inşa etmişlerdi? Yeraltında böyle bir yapıyı nasıl yapmışlardı? Önce tuf kayalıkta hendekler kazdılar. Roma'da, Palatinus Tepesi'nde olduğu gibi, tepe yamaçlarında ve daha birçok yerde bulunan tuf kayalıklardan söz etmiştik. Yani tuf içine hendekler kazdılar, sonra duvarları ve burada net bir şekilde gördüğünüz beşiktonozları yapmak için bu hendeklere beton döktüler. Ardından kuruduktan sonra betonu bu ayakları oluşturmak üzere kesip şekillendirdiler. Burada orta nefi ve ayakları görüyoruz. Ayaklar üstünde kemerler var; bunlar beşiktonozlu tavanı ve apsisdeki yarım tonozu destekliyor.

Orta nefle yan neflerin ilişkisini gösteren bir başka resim. Oldukça küçük bir yapı ama yine de epey aydınlık ve havadar. Sanırım, bu resimden de bunu anlayabiliyorsunuz; burada orta neften yan neflerden birine bakıyoruz; ayakları, ayaklar üzerindeki kemerleri ve duvar bezemelerini görüyorsunuz. Duvarlar beton ama üzerleri *stucco* ile kaplanmış ve bir dizi pano içinde, Üçüncü Stil'dekilere çok benzeyen motiflerle bezenmiş. Bu benzerlik tepedeki tonozda daha da belirgindir. Bu yapının Yeni-Pythagorasçılar kültürü için yapılmış olduğu buradaki merkezi panolarda yüzer gibi görünen figürlere dayanarak ileri sürülüyor. Yeni-Pythagorasçı kültürü iyi tanıyan uzmanlar bu figürlerin çok belirgin bir şekilde bu inancın izlerini taşıdığını savunmaktadırlar.

Ama bizim için önemli olan bunların Üçüncü Stil Roma duvar resmiyle olan yakın benzerliğidir. *Stucco* üzerine boya ile yapılmışlar. Gördüğünüz gibi, içinde boşlukta yüzer

gibi görünen mitolojik ya da bu örnekte olduğu gibi dini figürlerin betimlendiği bir dizi pano resmedilmiş. Bitkisel bezemelere de dikkatle bakarsanız; bunların da Üçüncü Stil Roma duvar resimlerinde tipik olan ince candelabrum'lara çok benzediğini göreceksiniz. Bu bizi şaşırtmamalı; M.S. 50 yılları Üçüncü Stil'in hala kullanılmakta olduğu bir dönemdir. M.Ö. 1. yüzyıl sonlarından itibaren görülmeye başlanan Üçüncü Stil'in çok uzun ömürlü bir stil olduğunu söylemiştik. Bu stilin modası M.S. 62 yılına kadar da geçmemiştir. Yani 50 yılı hala bu stilin moda olduğu bir dönem bu nedenle de çok ilginç bir yapı olan Yeraltı Bazilikası'nda da kullanılmış olması şaşırtıcı değildir

3. Bölüm. Claudius ve Portus'daki Liman [00:29:23]

Caligula 41 yılında, karısı ve kızı - bir kızı vardı - karısı ve kızı ile birlikte öldürüldü. Ailesinden yerine gelecek kimse yoktu, bu nedenle amcası Claudius bir sonraki imparator olarak seçildi. Birçoğunuz, Claudius'un imparator seçilme hikayesini bilirsiniz; Bu çok ilginç ve çarpıcı bir hikayedir. Claudius ailede pek ciddiye alınmayan biriydi – bundan biraz sonra bahsedeceğim – kimse onun işe yarar biri olduğuna inanmıyordu. O kadar ürkek biriymiş ki, Caligula öldürülünce bir perdenin arkasına saklanmış. Praetor Muhafızları sarayda Caligula'nın yerine imparator yapabilecekleri birini ararken perdenin altındaki ayakları fark etmişler ve perdeyi açınca Claudius'la karşılaşmışlar ve şöyle demiş olmalılar: “Tamam, bu bize sorun çıkarmaz; kimse onu ciddiye almıyor, Claudius'u imparator seçersek istediğimiz her şeyi yapabiliriz”. Öyle de yaptılar, önünde eğilip onu selamladılar ve omuzlarına alarak “Roma imparatoru şimdi sizsiniz” dediler.

Fakat Claudius onları çok şaşırttı; çünkü göreceğimiz gibi, gerçekten çok zeki bir adamdı. Burada solda, üzerinde Claudius'un kabartması olan ünlü bir cameoyu onun nasıl biri olduğuhakkında bir fikir edinmeniz için gösteriyorum. Yanında karısı var. Karşındaki iki figürden biri olasılıkla Tiberius, diğeri de yine impatorluk ailesinden bir başkası olmalı. Bu çok büyütülmüş bir resim, aslında bu oldukça küçük ama çok güzel bir cameo. Antik Roma Dönemi'nde cameolar genellikle hediye olarak verilirdi.

Claudius M.S. 41ila 54 yılları arasında Roma imparatoru olmuştur. Dediğim gibi, ailesinin ona pek saygısı yoktu; onu zayıf ve hastalıklı biri olarak görüyorlar, hatta zeka sorunu olduğunu bile düşünüyorlardı. Aslında zeka sorunu olduğunu düşünmelerinin tek sebebi Claudius'un kekeme olmasıydı. Ailesi bunu zeka kıtlığından kaynaklanan bir sorun olarak görüyordu. Claudius asla öyle biri olmadığı gibi, aksine çok zeki biriydi ve imparatorluğu sırasında onları çok şaşırttı. Yani sadece Praetorlar için değil; kendi ailesi için de süpriz oldu. Claudius göreceğimiz gibi, tümüyle yeni, farklı bir tip ve kanımca keskin zekasının bir yansıması olan bir mimari zevki ile sıradışı bir imparator oldu.

Bu nedenle, Claudius'un imparator olmadan önce kendisini nasıl yetiştirdiğini bilmemiz gerekiyor. Claudius imparator olduğunda 50 yaşındaydı. Ondan önce bir araştırmacı, tarihçi, antika koleksiyoncusu ve dilbilimciydi. Kendisinin kaleme aldığı –başkalarına

yazdirdığı değil – kendisinin ciltler halinde yazdığı Roma tarihi, aynı şekilde Etrüsk tarihi kitapları vardı. Etrüsklerle özellikle ilgileniyordu. Latin alfabesini zenginleştirmek için birkaç yeni harf eklediğini de biliyoruz. Ve yine bildiğimiz kadarıyla, Etrüskçe okuyup yazabilen son Romalıydı. Tüm bunlar nasıl bir insandan söz ettiğimiz konusunda sanırım, net bir fikir vermiştir. Mimariye gelince; Claudius, Tiberius ve Caligula'nın villara duyduğu ilgiyi sürdürmemiş ve bu konuda kendisine Augustus'u örnek alarak kamu projelerine geri dönmüştür.

Size bir örnek göstereyim. Perdede Roma liman şehrinin yerleşim planını görüyorsunuz. Roma'nın limanının Ostia'da olduğunu daha önce söylemiştim. Ostia, Tiber Nehri'nin ağzında kurulmuştur. M.Ö. 4. yüzyıl ortalarında yani yaklaşık 350'lerde kurulan bir koloni olan Ostia'nın planını görmüştük. Şehir zaman içinde büyümüş ve M.S. 2. yüzyılda parlak bir dönem yaşamıştı; bundan daha sonraki bir derste söz edeceğiz. Bu tarafta Ostia'nın planını görüyoruz. Tiber Nehri ve nehrin ağzında da Portus veya Porto olarak adlandırdığımız limanın kendisi var. Üste İmparator Nero Dönemi'ne ait bir sikke görüyoruz. Sikkenin bir yüzünde Nero, arka yüzünde ise, Claudius tarafından yaptırılan liman olduğunu düşündüğümüz bir liman betimlemesi var.

Suetonius imparatorların yaşamlarını anlattığı kitabında Claudius limanından söz eder. Suetonius bu limanın kemerli dalgakıranları olduğunu söyler. Nero'nun M.S. 64 ila 68 yılları arasında basılan bu sikkesine baktığımızda, burada betimlenenin de kemerli dalgakıranları olan bir liman olduğunu gayet net bir şekilde görüyoruz. Sonuç olarak, bu sikkede betimlenen limanın, Claudius zamanında yani 41 ila 54 yılları arasında inşa edilmiş olan liman olduğuna inanıyoruz. Bu sikkede limanın antik dönemde nasıl bir yer olduğunu görüyoruz. Burada üstte, ortada büyük bir heykel var; aşağı doğru eğilmiş bir nehir tanrısı, olasılıkla limanın bulunduğu Tiber; ortada gemiler var. Ama en önemlisi, gördüğünüz gibi, bir dizi sütun üzerine inşa edilmiş olan bu kemerli dalgakıran; iki yanda uzanan kemerli sütun dizileri gibi görülüyor. Aşağıdaki bu planda da, Claudius limanının olası planını görüyoruz; kabaca yuvarlak planlı; iki yanda sütun dizileri, dalgakıranlar. Bu kısım ise, M.S. 2. yüzyıl başlarında İmparator Traianus zamanında eklenmiştir. Yani planda gördüğünüz bu beşgen limanı şimdilik göz ardı edin. Claudius zamanında limanda sadece bu kemerli dalgakıranların olduğu kısım vardı.

Bu da her iki limanı gösteren bir resim. Vatikan'da bir duvara asılı, oradan defalarca geçtim ama bu resmi ancak yeni fark edip bir fotoğrafını çektim. Sanırım, limanın antik dönemdeki halini gözümüzde canlandırmamıza yardımcı olacak bir resim. Burada daha geç döneme ait olan Traianus limanı var, onu şimdilik yok sayın ve Claudius limanının kemerli dalgakıranlarına odaklanın. Burada devasa bir heykel görüyorsunuz, bu olasılıkla Neptunus'dur. Burada da bir deniz feneri var; ortada ise gemiler betimlenmiş. Yine burada bizim için önemli olan kemerli dalgakıranlar ve bunların sütunlar üzerinde inşa edilmiş olmasıdır. Bunlar günümüze kadar ulaşan sütunlardır. Bakın sütunlar nasıl.

Burada sütunlardan bir ayrıntı görüyoruz. Bu sütunların, derslerde şu ana kadar gördüğümüz hiçbir sütuna benzemediğini hemen fark etmişsinizdir. Sütunlara dikkatlice baktığımızda, tepelerinde son derece sade başlıklar olduğunu görürüz. Bunlar Dor başlığına benzese de, tam Dor değildir. Çok sadeler ama tamamlanmışlar; bunların başlık olduğunu anlayabiliyoruz. Ve kaideler, birazdan bir resmini göreceğiz – kaideler de göreceğimiz gibi, alt kısımlarında çok hoş profillerle tamamlanmıştır. Ama sütunla başlık arasındaki kısımda dediğim gibi, daha önce hiç görmediğimiz bir şey görüyoruz. Bunlar bir dizi kasnaktan, birbiri üstüne yerleştirilmiş sütun kasnaklarından oluşuyor. Ama kasnaklar tamamlanmamış veya kaba durumda bırakılmışlar; iki olasılık da mümkün. Yani, ya bilerek kaba durumda yani rüstik görünümlü olarak bırakılmışlar ya da tamamlanmamıştır.

Neden tamamlanmamış olabilirler? Proje geciktiği için tamamlanmamış olabilirler. Belki aceleleri vardı, işi bir an önce bitirip limanı kullanıma açmak istediler: “Zaman kazanmak için sütunları olduğu gibi bırakalım, kasnakları bitirmekle uğraşmayalım” demiş olabilirler. Ya da masraftan kaçınmış olabilecekleri de ileri sürülebilir. Belki çok masraflı olacağı için kasnakları işlememeye karar verdiler. Ya da bilerek ve isteyerek böyle bırakmış olabilirler. Yani kasnakları kaba hallerinde bırakarak rüstik bir görüntü elde etmek gibi bir amaçları vardı.

Ben son olasılıktan yanayım. Yani bu Claudius ve mimarlarının bilerek yaptıkları bir uygulamaydı. Claudius zamanından elimizde sadece bu limanın sütunları olsaydı, yani bu tarzda yapılmış tek örnek bu olsaydı, bu olasılığı savunmak zor olurdu. Ama Claudius Dönemi’nde inşa edilen Büyük Kapı’yı yani Porta Maggiore’yi ve Claudius onuruna yapılan, bugün değil ama gelecek derste işleyeceğimiz bir yapıyı incelerken oralarda da bu tip rüstik sütun ve ayakların ortak bir özellik olduğunu göreceğiz. Bu da kanımca, bu mimari elemanların kaba durumda; yani rüstik bir görünüme sahip olacak şekilde bırakılmış olmasının işveren ve mimarların bilerek yaptıkları bir şey olduğunu gösterir. Ve yine ben bunun Claudius’un kendine has, ayrıcalıklı kişiliğiyle; özellikle de antik eserlere, Roma’nın geçmişine, Etrüsk tarihine duyduğu ilgiye bağlıyorum

Burada sütunlardan birinden bir ayrıntı görüyoruz. Burada kasnakların kaba durumda bırakıldığını ama kaide profillerinin özenle işlendiği görüyorsunuz. Eğer isteselerdi, burada çalışan mimarlar, tasarımcılar, ustalar bunları da harika bir şekilde tamamlayabilirlerdi. Kaideleri tamamlamışlar; aynı şekilde başlıkları tamamlamışlar ama arasını bırakmışlar. Burada da duvara bitişik bir dizi sütun görüyoruz. Buradaki kasnakların da aynı şekilde kabasıyla bırakıldığını yani rüstik bir görünüme sahip olduğunu görüyorsunuz. Altlarında ise profilli, tamamlanmış kaideler var. Yani tamamlanmış ya da işlenmiş taş işçiliği olarak tanımlanan işçilikle, bilerek kabasıyla bırakılmış yani rüstik taş işçiliği arasındaki fark budur.

4. Bölüm. Claudius'un Roma'daki Porta Maggiore'si [00:39:59]

Bu noktayı tekrar vurgulamak için, Roma'da yine Claudius zamanında yani M.S. 41ila 54 yılları arasında inşa edilmiş olan Porta Maggiore'ye bakalım. Kapının yerini zaten biliyorsunuz; Eurysaces Mezarı'nın ve bugün sözünü ettiğimiz Yeraltı Bazilikası'nın yakınında. Kapının iki sukemeri arasında, geçişi sağlamak üzere inşa edilmiş olduğunu da belirtmiştik. İnşası daha önce, Caligula zamanında başlamış olan bu sukemerleri Claudius tarafından tamamlanmıştır. İki sukemeri tam bu noktada kesişiyordu ve bu kesişme noktasını gizleyecek bir yapıya gereksinim vardı. Büyük Kapı'yı yani Porta Maggiore'yi bu nedenle inşa ettiler.

Porta Maggiore'nin genel görünümüne bakarsanız; şu ana kadar sözünü ettiğimiz unsurların çoğunu görebilirsiniz. İki tane kemerli geçiti var. Korkuluğu olan en üst kısımda da bir yazıt mevcut. Korkuluk üç kademeli. Dikkatle bakarsanız; üzerinde Claudius'dan ve su kemerlerinden söz eden uzun bir yazıt olduğunu görürsünüz. Aşağıda da iki yanında sütunlar olan bir dizi küçük kemer var. Bu sütunlar üstteki alınlığı taşıyor. Yakından bakarsanız, alınlıklardaki işçiliğin tamamlanmış olduğunu görürsünüz. Alınlık, lentolar, başlıklar bitirilmiş; ama sütunlar ve yapıdaki diğer taş bloklar kabasıyla bırakılmıştır. Bu bloklardaki işçilik tamamlanmadan bırakılmıştır. Bu yapıda da, rüstik taş işçiliği ile işlenmiş taş işçiliği arasındaki çarpıcı farkı görüyorsunuz; İşlenmiş taş ve kaba durumda bırakılmış taşın farkı. Bu arada, kapı traverten bloklardan yapılmıştır.

Bir başka görüntü; burada kapının sukemerlerinin kesişme noktasını nasıl kapatmış olduğu daha iyi görünüyor. Burada iki tane kanal olduğunu görüyorsunuz; bunlardan birinde bir yöne, diğerinde ise diğer yöne giden borular vardı; antik dönemde böyle kesişiyorlardı. Birazdan bunun daha net bir şekilde anlaşılacağı bir model göstereceğim. Fırıncı Eurysaces'in mezarı da burada, hemen Porta Maggiore'nin yanında.

Bu da daha önce Eurysaces Mezarı'nı incelerken görmüş olduğumuz model; Roma'ya giriş çıkışı sağlayan Praenestina ve Labicana yolları tam mezarın önünde birleşiyordu. Burada mezarın arkasında kapıyı yani Porta Maggiore'yi görüyorsunuz. Su borularının kapının korkuluğu arkasında kesiştiğini gösterebileceğim en iyi resim bu. Korkuluğun bu kadar yüksek ve kademeli olmasının nedeni de budur. Bu kademeler arkada birbirinden ayrıdır. Burada aynı zamanda, kapının rüstik taş işçiliği ile tamamlanmış işçiliğinin oluşturduğu zıtlığı da açık bir şekilde görüyorsunuz.

Bu bileşim çok özgün bir uygulamadır. İlginç bir şekilde, İtalya'da Rönesans Dönemi mimarları da bu tip yapılar inşa etmişlerdir. Rönesans Dönemi ile ilgilenenleriniz varsa bu yapıyı tanıyor olabilir. Bu Giulio Romano isimli mimarın Mantua'da yaptığı ünlü Palazzo del Te. Burada, sadece konuya vurgu yapmak amacıyla Palazzo del Te'den bir ayrıntı gösteriyorum. Giulio'yu hatırlamanız gerekmiyor, ama Giulio Romano gibi

Rönesans mimarları geçmişten esinlenerek, Roma'daki Porta Maggiore gibi yapılar inşa etmişlerdir. Burada gayet net bir şekilde gördüğümüz gibi, rüstik ve işlenmiş taşlar bir arada kullanmıştır.

Porta Maggiore'den son iki ayrıntı ve sanırım burada bitmiş ve bitmemiş taş işçiliği arasındaki farkı; düz yüzey ile kaba yüzey arasındaki zıtlığı, şu ana kadar gördüğümüz diğer tüm resimlere kıyasla daha net bir şekilde görebiliyorsunuz. Burada işçiliği tamamlanmış düz yüzeyli alınlığı, altındaki lentoyu ve başlığı görüyorsunuz. Hatta sütunun en üst kısmı bile işlenmiş. Bu özellikle ilginç bir ayrıntı. Ben burada, mimarların bu rüstik kasnakların altında tamamlanmış bir sütun olduğu izlenimini vermeye çalıştığını düşünüyorum. Bunlara baktığım zaman, bu rüstik taşların altında her an dışarı çıkmaya hazır bekleyen, bitmiş sütunlar varmış gibi bir hisse kapılıyorum.

Bu bağlamda yine Rönesans'ı, özellikle de Michelangelo'yu düşünmeden edemiyorum. Floransa'da Accademia'daki köle heykellerini görenleriniz varsa bilir. O iki Carrara mermer bloğunu öyle işlemiş ki, sanki köleleri içine hapsedildikleri o mermer bloklardan kurtarılmış gibi bir hisse kapılıyorsunuz. O insan figürleri sanki, bir şekilde bu mermerlerin içindeler de, özgürlüklerine kavuşmak için Michelangelo'nun üstün yeteneğini bekliyorlarmış gibi. Bunlara baktığım zaman da aynı duyguya kapılıyorum ve böyle bir yaratıcılığın arkasında çok bilgili, rafine bir zeka olduğunu düşünüyorum. Claudius'un eğitimini ve eğilimlerini göz önüne alırsak ancak onun gibi bir adam bunları yapmış olabilir. Claudius'un düzgün yüzeyli, işlenmiş unsurları da içeren rüstik mimarisini onun sıradışı kişiliğinin bir yansıması olarak görmemiz gerekir, diye düşünüyorum.

Ayrıca belirtmemiz gereken bir diğer nokta da, o dönemde böyle bir mimari tarzın oldukça demode olduğudur. Beton mimarlığında gördüğümüz tüm o gelişmelerden sonra travertenden yapılmış bu kesme taş işçiliği, modası geçmiş bir tarzıdır. Ama dediğimiz gibi, Claudius olasılıkla yaşadığı zamandan ziyade geçmişten, Roma tarihinden, Etrüsk tarihinden esinlenen bir insandı. Ama bir de şu olumlu açıdan bakabiliriz, taş mimariye dönmüş olsa da bunu farklı bir tarzda neredeyse anti-klasik bir tarzda yapmıştır. Yani Augustus'un yaptığı gibi yapmamıştır. Augustus'un Roma'daki Ara Pacis'ini, forumdaki Mars Ultor Tapınağı'nı düşünün. Her ikisi de mermerdendi. Luna veya Carrara mermeri kullanmıştı ve Klasik Yunan prototiplerinden esinlenmişti. Bu mermer değil; travertenden yapılmış bir yapı ve eskilerden esinlenilmiş ama düzgün taş işçiliğinin yanı sıra rüstik işçiliğinin de kullanımı nedeniyle anti-klasik bir yapıdır. Sonuç olarak, sizden Claudius'un mimari tarzını düşünüp kendinize bu saptamaların doğru olup olmadığını; bu tarzın bu adamın sıradışı, ilginç kişiliğinden etkilenip etkilenmediğini sormanızı istiyorum.

5. Bölüm. Nero ve Roma'daki Domus Transitoria [00:47:33]

Şimdi Claudius'tan adı kötüye çıkmış olan Nero'ya ve onun inanılmaz mimari mirasına geçelim. Burada, perdenin sağında Nero'nun bir portresini görüyorsunuz. Solda ise, bir sikke üzerinde annesi ile birlikte görülüyor. Nero'nun annesi Genç Agrippina'ydı. Genç Agrippina Claudius'un son eşi idi ve söylentilere göre Claudius'u bir kase mantarla zehirleyerek öldürmüştü. Bunun gerçek olup olmadığını bilmiyoruz; sadece bir dedikodu da olabilir. Ama cinayet için bir nedeninin olması, onun pekala bu işi yapmış olabileceğini düşündürmektedir. Yaşlı kocasının yerine, o zamanlar henüz 17 yaşında olan genç oğlunun tahta geçmesi halinde daha fazla güç sahibi olacağına kanaat getirmişti. Burada perdenin solunda gördüğünüz sikkede de genç Nero'nun annesiyle birlikte betimlenmiş olması aslında çok şey söylüyor. Yani demek istediğim, ana oğul neredeyse burun buruna. Bu betimleme, sikkenin gerçek anlamı olan "gözüm üstünde"yi, gördüğünüz gibi çok iyi ifade ediyor. Bu sikkede Agrippa'nın gözü gerçekten Nero'nun üstünde ve imparatorluğunun ilk yıllarında annesi Nero'nun yaşamına gerçekten hükmetmiştir.

Nero M.S. 37 yılında doğmuş, 54 ila 68 yılları arasında imparator olmuştur. Öldüğünde – ya da öldürüldüğünde demeliyiz, çünkü 68 yılında intihara zorlanmıştır –*damnatio memoriae* kararı alınmış, yani senato tarafında anısı lanetlenmiştir. *Damnatio memoriae* kararından sonra tüm portrelerinin ve hatta mimari eserlerinin yok edilmesi için çaba harcandı. Nero, Iulio-Claudius hanedanından gelen son imparatorudur. Claudius'un üvey oğluydu ve daha önce belirttiğim gibi, Claudius'un son karısı Genç Agrippina'nın öz oğluydu. Yine daha önce anlattıklarımın tahmin edeceğiniz gibi, Agrippina hem Claudius'u hem Nero'yu çok kızdıran, epey agresif biriydi. Zehirli mantar hikayesinden söz etmiştik ve oğlu tahta geçtiği zaman, en azından bir süreliğine Roma'ya egemen oldu.

Ama daha sonra, M.S. 59 yılında Nero annesini öldürterek ondan öcünü aldı. 62 yılında da güzel ve genç karısı Octavia'yı öldürterek ondan da kurtuldu. Yani, Nero daha 25 yaşındayken gençlik yıllarına hükmeden iki kadını yok etmişti ve böylece o çok sözü edilen çılgınlığı başlamıştı. Yaptığı bazı çılgınlıklar Caligula'ninkilerden geri kalmıyordu. Tüm bu çılgınlığına rağmen halk tarafından kesinlikle çok sevildiği söylenir. İnsanlar onu izlemekten hoşlanıyorlar; acaba şimdi ne yapacak diye merakla bekliyorlardı. Halk tarafından seviliyordu ama aristokratlar ondan nefret ediyorlardı ve 68 yılında düşmanları tarafından ele geçirildi ve intihar etmeye mecbur bırakıldı.

Ama Nero'nun sıradışı bir mimarinin yaratıcısı olduğunu söylemem gerekir. Roma mimarlığının gelişimine yaptığı katkı gerçekten olağanüstüdür. Sanata tutkusu vardı ve kuşkusuz mimariye düşkünlüğü de oradan kaynaklanıyordu. Şiir yazıp, okurdu. Müzisyendi. Yunan sanat eserleri toplardı. Yunanistan'a gidip Olimpiyatlar'a katılmış. Ne

zaman bir yarışmaya katılsa yarışma, sonuçlar onun lehine olacak şekilde şikeli olurdu. Yunanistan'a yaptığı gezilerde, beğendiği sanat eserlerini çalar, bunları Roma'ya getirip sergilerdi. Yaşamı, Claudius'unki gibi sanatla iç içeydi. Nero Roma'da M.S. 64 yılında çıkan ünlü yangını kendi lehine kullanmıştır. Hatta yaygın sırasında keman çaldığı rivayet edilir. Aslında keman çalmıyordu, ama o sırada bir müzik gösterisine katılmış olduğunu biliyoruz. Yangın şehirde çok büyük, inanılmaz bir yıkıma sebep oldu. Nero yangından sonra orada tekrar kamu binaları inşa etmek yerine Roma'nın merkezinde, en kıymetli yerinde 120 -150 hektarlık bir alanı istimlak edip cephesi altın yıldızlarla kaplı Altın Evi; yani ünlü Domus Aurea'yı inşa etti. Nero'nun mimarlığı göreceğimiz gibi, kendi değişken yaşamıyla; sıradışı, hatta biraz çarpık kişiliğiyle yakından ilintiliydi.

Nero Roma'da iki saray inşa ettirmiştir. İkisinden de sırayla söz edeceğiz. Bunlardan ilki, nispeten daha az tanınan ve daha az kalıntısı olan Domus Transitoria'dır. Roma'daki Domus Transitoria, geniş ölçüde yıkımına neden olan M.S. 64 yılındaki yangından kısa bir süre önce inşa edilmişti. Bu Google Earth'den alınmış olan hava fotoğrafında yapının bulunduğu kesimi görüyoruz. Bunu daha önce de görmüştük. Burada Forum Romanum'a; en üstte Colosseum'a; ve Palatinus Tepesi'ne yukarıdan bakıyoruz. Forum Romanum'dan Colosseum'a, daha geç dönemde eklenen Constantinus Taki'na giden hattı izlersek burada küçük bir tepe görürüz. Bu tepe Palatinus Tepesi ile Roma'nın diğer tepelerinden biri olan Esquilinus Tepesi arasındadır.

Nero'nun bu yapıları, Palatinus Tepesi'nde inşa edilmekte olan yapılara bağlamak gibi bir hayali vardı. Palatinus Tepesi'ndeki imparatorluk sarayından söz etmiştik, yapımına Tiberius zamanında başlanmış, Caligula zamanında devam edilmişti. Claudius'un bu inşaatla bir ilgisi olmadı. Ama Nero, Palatinus Tepesi'ndeki bu inşaatı devam ettirdi. Düşlediği şey, bu sarayı Esquilinus Tepesi'ndeki yapılarla birleştirmek üzere Forum Romanum'un üst kısmında, Colosseum'un hemen yakınındaki Velia Tepesi'nde gerçekten devasa bir saray inşa etmektir. Bu onun hayalidir ve hayalini gerçekleştirmek üzere M.S. 64 yılından bir süre önce inşaatı başlattı. Bu yapının Domus Transitoria olarak adlandırılmasının nedeni de yapının iki tepe arasında; yani Palatinus ile Esquilinus tepeleri arasında transit bir geçiş olarak planlanmış olmasıdır. Ama yapı hem yangında ciddi zarar görmüş hem de Nero'nun lanetlenmiş olması nedeniyle daha sonraki imparatorlar tarafından yıktırılmıştır. Yani *damnatio memoriae* kararından sonra Nero'ya ait yapıların yıkılması, bir anlamda yapılması gereken bir işti. Sonuç olarak, biri yangınla, diğeri bilinçli olarak gerçekleşen bu iki yıkım nedeniyle Domus Transitoria'nın büyük bir kısmı yok olmuştur. Ama yeraltındaki birkaç mekan korunmuş. Bu mekanlar bizim için, daha sonra inşa edilecek olan Domus Aurea'nın mimarisini anlamamız bakımından önemlidir.

Size burada korunagelen iki mekanın, Ward-Perkins'in kitabında bulabileceğiniz restore edilmiş çizimlerini göstermek istiyorum. Ama önce bu görüntüde konumuna bakalım,

Palatinus Tepesi'ne bakarsanız, burada, parmağımın olduğu yerin biraz üstünde M.S. 1. yüzyılın daha geç bir evresinde inşa edilmiş olan ziyafet salonunu göreceksiniz. Bu mekanı daha sonra gelecek derste göreceğiz. O burada. Onun altında da başka bir yapı, Nero'nun Domus Transitoria'sının çeşme yapısı var. Burada da, daha geç döneme, Hadrainus Dönemi'ne ait Venus ve Roma Tapınağı var. Birazdan size göstereceğim kubbeli oda da bunun altında. Yani her ikisi de yeraltında ve daha geç döneme ait yapıların altında kalmıştır.

Bu çeşmenin Ward-Perkins'in kitabından alınan restore edilmiş çizimi. Bu Nero'nun Domus Transitoria'sının çeşmeli avlusudur. Burada bir dizi önemli özellik göreceğiz. Burada üstü açık bir avlu ortasında, etrafında sütunlar olan bir havuz görüyoruz. Burada, kuzey duvarında da çeşmenin kendisi yer alıyor. Mimarlar bir niş içinde çeşmenin asıl suyunun geldiği bir dizi niş daha oluşturarak, suyun bu duvar üzerinden şelale gibi akıp duvarın önündeki çeşme teknesine ulaşmasını sağlamışlar. Burada en ilginç özellik duvardır. Duvara bakarsınız, girintili çıkıntılı bir yapıya sahip olduğunu görürsünüz; önde bir sıra, girintili kısımlarda bir sıra olmak üzere iki sıra sütun dizisi var. Girintili çıkıntılı bir görünüm oluşturmuşlar ki, bu tiyatrolarda gördüğümüz tarz mimariye çok benzer. Bu tasarımın esin kaynağı hakkında bir fikir vermesi için üstte daha erken bir döneme ait tipik bir tiyatronun restore edilmiş çizimini gösteriyorum. Burada ayrıca, ortadaki avluya açılan odalar olduğunu görüyorsunuz. Avlunun iki yanında yer alan bu odalar, beşiktonozludur ve sütunlarla avludan ayrılmışlardır. Bunlar özel yemek odalarıydı; hoş bir çeşme manzarasına bakan özel yemek odaları olarak kullanılmışlardır.

Bu çizimde yerlerde de farklı bir döşeme olduğunu görüyorsunuz; hepsinde farklı bir desen var. Bu yapıda yerlerin mermer döşenmiş olduğunu, duvarların da mermer kaplama olduğunu biliyoruz. Bunlar Birinci Stil'deki gibi sahte mermer değil; gerçek mermerlerdir ve bu, Roma'daki, duvarları dünyanın farklı yerlerinden getirilen mermerle kaplı olan ilk yapı örneğimizdir. Nero'nun Domus Transitoria'sının çeşmeli avlusunun dekorasyonunda Afrika'dan, Mısır'dan, Anadolu'dan, Yunanistan'dan getirilen farklı renklerde mermerler kullanılmıştı.

Diğer oda, olasılıkla daha önemli bir mekan olan kubbeli odadır. Aslında bu kesinlikle çok daha önemli bir mekan. Nero'nun Domus Transitoria'sındaki kubbeli oda. Burada yine restore edilmiş halini görüyorsunuz. Nasıl bir yapıyla karşı karşıyayız? Burada, çok net bir şekilde Baia'daki termal hamamdan, Pompeii'deki *frigidarium*'lardan esinlenilmiş bir tasarımla karşı karşıyayız. Bu beton bir yapıdır. Yuvarlak gibi görünen bir mekan, hatta bakın yere bir daire çizilmiş. Dediğim gibi, betondan; kubbesi ve bir *oculus*'u var. Yapı yuvarlakmış gibi görünse de duvarlara dikkatli bakın, bunlar bir daire gibi kavis yapsa da burada sekiz kenarlı bir duvar var. Yani burada mimarların sekizgen bir tasarımı keşfetmiş olduğunu görüyoruz. Bu sekizgen bir mekan değil, burada bir anlamda, bir sekizgen içine oturtulmuş dairesel bir plan söz konusudur. Ama bu, sekiz

kenarlı formun keşfidir ve bu, Nero'nun Domus Aurea'sında göreceğimiz gibi, sonraki gelişim aşaması için çok önemli olan keşiftir.

Burada aynı zamanda, *frigidarium* ve termal hamam tasarımlarının bir sonraki çok ilginç aşamasını da görüyoruz. Burada yuvarlak mekan ve sekizgen uçlar, örneğin Baia'da gördüğümüz dört apsis gibi, ışınsal konumda yerleştirilen apsisler yerine iki yanda yer alan koridorlara açılmaktadır. Daha geniş bir mekan elde edilmesine olanak veren bu uygulamayı daha önce hiç görmemiştik. Bakın, mekan duvarlarda apsislerle sonlanmıyor; gördüğünüz gibi, bir tür haç şeklinde yerleştirilmiş olan uzun koridorlara açılıyor. Bu tasarım, mekanlar arasındaki ilginç ilişkiye, mekansal olanaklara ve daha önce sözünü ettiğimiz gibi mekan içi panoramik görüntüye kesinlikle bir katkı sağlamaktadır. Burada ayrıca iki yanda tepelerinde madeni parmaklıklar olan sütunlar görüyorsunuz. Yani bu sütunların arasından çok hoş bir manzara görünüyordu. Ve burada da beyaz mermerden yapılmış, etrafı da farklı renklerde mermerlerle kaplanmış bir havuz var.

Bu mekanın antik dönemde, ortadaki kubbeli mekandan sızan ışığın altında ne kadar güzel bir görünümü olduğunu hayal edin. Işık, olasılıkla mozaiklerle kaplı olan duvarlarda parlıyor, ardında sütunların, onların üstündeki parmaklıkların arasından etrafı rengarenk mermerlerle kaplı beyaz havuza yansıyor. Bu mermerler de, aynı şekilde dünyanın farklı yerlerinden getirilmişlerdi. Manzara muhteşem olmalıydı. Burada yine kesinlikle çok gösterişli bir saray mimarisi söz konusu. Bu Augustus'un uzak durduğu ama Tiberius, Caligula ve son olarak da Nero'nun ön plana çıkardığı bir mimarlıktı. Tüm bu tasarımın izlerini Pompeii'deki *frigidarium*'lara kadar sürebildiğimizi tekrar vurgulayalım. Bu Stabia Hamamı; bu da Baia'daki Mercurius Tapınağı. Ama apsislerin yerinde koridor olmasının yarattığı farka bakan. Çok daha geniş, özgür bir mekan elde edilmiş ve Romalıların, en başından beri çok önemseydiğini söylediğimiz görünüm ve manzara anlayışına önemli bir katkı sağlamış.

6. Bölüm. Nero'nun Altın Evi ve Sekizgen Oda [01:01:24]

Kalan süremizde Nero zamanında yapılan en önemli mimari yapıya değinmek istiyorum. Şimdi sözünü edeceğimiz, Domus Aurea'nın yani Nero'nun Altın Ev'inin önemini ne kadar vurgulasam azdır. Daha önce de belirttiğim gibi, yapının bu adı almasının nedeni cephesinin altın yıldızlarla kaplı olmasıdır. Roma'nın yıkımına neden olan 64 yılındaki yangından söz etmiştik. Bu yangın sönüp ortalık yatıştıktan sonra Nero, Roma'nın merkezindeki bu 120 -150 hektarlık alana, kendine bu özel sarayı; Domus Aurea'yı yaptırmak için el koydu. Burada, yine Ward-Perkins'in kitabından alınmış olan yerleşim planını görüyoruz. Bu plandan yapının kapladığı alanın genişliği konusunda bir fikir sahibi olabilirsiniz. Gördüğünüz gibi, alan Circus Maximus'dan Esquilinus Tepesi'ne kadar uzanıyor. Yani Palatinus Tepesi, Esquilinus Tepesi ve hatta buradaki Caelius Tepesi. Mimarlarına alanın ortasında yapay bir göl yaptırmış.

Yani Domus Aurea son derece büyük bir yapıydı. Bugün bunun çok azı korunmuş durumdadır. Bu Esquilinius Tepesi'ndeki bölümün bir kısmı; bu nedenle de Nero'nun Domus Aurea'sının Esquilinius Kanadı olarak bilinir. Bu sarayda çok sayıda akıllı tasarım kullanılmış. Bu tasarımlar o kadar dikkat çekmiş ki, bu yapının inşasından sorumlu olan mimar ve mühendisin adı günümüze kadar ulaşmıştır; bunlar Severus ve Celer'di. Severus ve Celer'in isimlerin bize kadar gelmesinin nedeni, geniş ölçüde bu sıradışı tasarımları sayesinde. Severus ve Celer'in isimlerinden onların Romalı olduklarını anlıyoruz.

Bu tasarımların arasında Nero'nun 38 metrelik devasa heykeli de vardı. Burada Colossus olarak belirtilen yerde, Nero'nun güneş tanrısı Sol olarak tasvir edildiği dev bir heykeli duruyordu. Bu bronzdan bir heykeldi ve yine adını bildiğimiz bir bronz ustası tarafından; Zenodorus tarafından yapılmıştı. Yani Zenodorus' un Colossus'u; altın yaldızlı fasad. Severus ve Celer'in bu yapıda başka ne gibi akıllı tasarımları vardı? Nero'nun özel davetlisi iseniz, yemek yiyeceğiniz tavanı kasetli yemek salonlarından birinde, yemek yerken başınızdan aşağı bir sürü güzel koku, çiçek yaprakları yağardı. Ve yine eğer Nero'nun Domus Aurea'sında yıkaniyorsanız, su seçenekleriniz vardı, deniz suyu, tuzlu su ya da Tivoli kaynaklarından gelen sülfürlü suyu tercih edebilirsiniz. Ama bunların hepsinden daha görkemli olan ve sanırım Severus ve Celer'in bu kadar ünlü olmalarının nedeni, döner tavanı olduğu söylenen bir ziyafet salonuydu. Söylenene göre burada gökkubbeyle birlikte dönen bir tavan vardı. Yani, bu sıradışı saray yapısında belirttiğim gibi, bir sürü akıllı tasarım vardı ve o çağın teknolojisi ile bunların tümünü yapmak mümkündü.

Burada Esquilinius Kanadı'nın bir planını görüyoruz. Bu sarayın günümüze ulaşan kısmıdır. Saraya ne olduğunu daha sonraki derslerde konuşacağız. Burada gördüğünüz gibi, beşgen bir avlunun etrafına yerleştirilmiş düzinelerce oda var. Burada da Nero'nun Domus Aurea'daki, "octagonal" oda olarak adlandırılan ve çok sıradışı bir mekan olan sekizgen odayı görüyorsunuz. Sanırım, Nero'nun Domus Aurea'sındaki sekizgen odanın, sömestr başından beri gördüğümüz mekanlar arasındaki en önemli mekan olduğunu söylemem haksızlık olmaz. Odayı, sekizgen planını ve etrafındaki ışınal düzendeki mekanları görüyorsunuz.

Bu plana birazdan geri döneceğim. Ama önce tekrar Google Earth'ten bir hava fotoğrafına bakalım. Burada Esquilinius Tepesi'nde Esquilinius Kanadı'nın yer aldığı alanı görüyorsunuz. Ayrıntılarına gelecek derslerde gireceğim ama şimdi kısaca yapıya değinelim. Nero'nun lanetlenmesinden yani *damnatio memoriae*'dan sonra yapının bir kısmı yıkıldı; büyük bir bölümü de daha sonraki yapılara katıldı. Bir zaman sonra bu alana imparator Traianus tarafından bir hamam inşa ettirildi. Bu inşaat sırasında Nero'nun Domus Aurea'sı tümüyle yerle bir edilmemiş; bazı bölümleri bu hamam yapısında kullanılmıştı.

Aslında bugün Domus Aurea'nın girişi olan yer Traianus Hamamı'nın eksedrasıdır. Burada görüyorsunuz. Bugün burada yapılmış olan çok hoş, modern bahçede gezerken Traianus Hamamı'yla Domus Aurea'nın kalıntılarını bir arada görüyorsunuz. Bu arada Google Earth gerçekten inanılmaz; burada gördüğünüz bu yuvarlak aslında Nero'nun aşağıda, yeraltında bulunan sekizgen odası'nın *oculus*'udur. Bugün üzeri bir ızgara ile kapatılmış. Yani, gördüğünüz gibi, hemen Colosseum'un yanında bulunan Domus Aurea'yı gezmek isterseniz, içeriye daha geç dönemde inşa edilmiş olan Traianus Hamamı'nın eksedrasından girmeniz gerekiyor. Girdiğinizde de kendinizi bir dizi koridorda buluyorsunuz.

Bu koridorları daha önce, Fabullus'un önce Birinci Stil'de, ardından Üçüncü ve Dördüncü stillerde yaptığı resimlerden söz ederken görmüştük. Hatırlayacağınız gibi, Domus Aurea Fabullus'un hapisanesi olarak tanımlanıyordu. Burada o kadar çok sayıda oda ve koridor var ki, bunları resimlemek gerçekten bir ömür sürmüştür. Burada beşiktonozlu, duvarları *stucco* üzerine Üçüncü ve Dördüncü stillerde dekore edilmiş koridorlardan bazılarını görüyorsunuz. Burada gördüğünüz gibi, Domus Aurea boyunca uzanan bir dizi köprü var; bunlar sarayın içinde, bir yerden bir yere su taşımak üzere yapılmış. Bu da bu yapıda gördüğümüz bir başka akıllı tasarımıdır.

Koridorlardan birinden bir başka görüntü. Burada henüz sözünü etmediğimiz ama gelecekte göreceğimiz bir özellik var. Bu tuğla kaplı beton bir duvardır. 64'deki yangından sonra Romalılar taşın çok kolay yandığını fark ettiler ve artık taş, iyi bir kaplama malzemesi olarak görülüyordu. Yerine bir şey yapmaları gerekiyordu. Tuğla yangına karşı dayanıklıydı. Böylece duvarları tuğla ile kaplamaya karar verdiler. Bu, Pompeii'de gördüğümüz kitremit tuğla değil; gerçek tuğla. Bu dönemde tuğla, burada gördüğünüz gibi *stucco* ile kaplanıyor sonra üzeri boyanıyordu. Yani antik dönemde buradaki tuğlalar görünmüyordu. Ama çok da uzun olmayan bir süre sonra Romalılar tuğlanın kendi başına aslından çok hoş bir malzeme olduğunu fark ettiler ve tuğlaları görünürde bırakmaya başladılar; ama henüz oraya gelmedik. Bunlar Fabullus'un Dördüncü Stil'deki resimleri. Bunu daha önce görmüştük, hatırlayacaksınız; Domus Aurea'da mimari unsurların yeniden kullanılması ve mimari kafesler.

Bu tek oda daha önce de dediğim gibi, bu sömestride şu ana kadar sözünü ettiğimiz en dikkat çekici, en önemli mekandır. Nero'nun Domus Aurea'sındaki sekizgen oda. Burada odanın Ward-Perkins'den alınmış kesitini, planını ve aksonometrik çizimini görüyorsunuz. Burada odanın nasıl bir mekan olduğunu net bir şekilde görüyorsunuz. Bu gerçek bir sekizgendir. Kubbeli odada sekizgen içine yerleştirilen yuvarlak planlı mekan deneyiminden sonra betondan gerçek bir sekizgen yapılabileceği fikri doğmuş; burada da bunu başarmışlardır. Odanın sekiz kenarı olduğunu görüyorsunuz. Yine gördüğünüz gibi, burada da ışınal nişler var; ama bunlar Pompeii *frigidarium*'larında ya da Baia termal hamamında gördüklerimizden çok daha geniş mekanlar ve farklı şekillerdeler.

Hepsi aynı değil; iki tanesi haç biçimli, diğerleri dörtgen. Bu aksonometrik çizimde nişleri oluşturan mekanların içinde, mekana daha önce hiç olmadığı kadar heykelsi bir kalite katan başka nişler var. Mimarların bu ustalığı hiç de küçümsenecek bir ustalık değil.

Domus Aurea'daki bu sekizgen oda neden bu kadar önemli? Burada bir dizi neden sıraladım. Öncelikle dikdörtgen formun Yunan ve Etrüsk mimarlığından beri süregelen egemenliğine son veriyor. Mekan içinde her yönde bir manzara elde edilmesine olanak veriyor; Romalıların manzara ve görünümü çok önemsediklerini biliyoruz. İç mekan çevresinde bir kılıf oluşturuyor. Roma beton inşaatının, uzun bir süredir izini sürdürdüğümüz teknik ve estetik potansiyeli bu yapıda kendini gösterir. Bu yapı masif unsurlardan, hafif unsurlara geçişi simgeler. Yani Portunus Tapınağı gibi yapılarda gördüğümüz masif duvarlardan ve çatılardan, bir sınır içine alınıp şekillendirilen boş mekanlara geçilmiştir. Artık duvarlar değil, iç mekan önemlidir. Bu yeni iç mimaride ışık, aydınlatmanın yanı sıra dramatik etkiler yaratması bakımından da çok önemli bir rol oynar. Nero'nun Domus Aurea'sındaki sekizgen odanın önemini ne kadar vurgulasak gerçekten azdır!!! Sekizgen oda, Roma mimarlığında yaşanan ve ilk izlerini Palestrina gibi yerlerde gördüğümüz devrimin müjdecisidir. Betonun, daha önce sözünü ettiğimiz estetik potansiyeli en nihayet burada tam anlamıyla gözler önüne serilmiştir

Bu odanın günümüzdeki durumudur. Sekizgeni görüyorsunuz . Kubbeyi görüyorsunuz. Sekizgen form bir kubbeye dönüşüyor. Bu sekiz kenarın tepede birleşerek bir kubbeye dönüştüğünü görüyorsunuz. Burada da nişleri görüyorsunuz. Bu nişlerle merkezi mekanın nasıl genişletildiğini görüyoruz. Bunların içinde yer alan ve mekana heykelsi bir kalite ekleyen nişleri de görüyorsunuz. İçeri süzülen ışık hakkında da bir fikir edinebilirsiniz. Mekan antik dönemde çok şık bir şekilde dekore edilmiş olmalı. Burada odanın restore edilmiş halini görüyoruz. Burada yine Mısır'dan, Afrika'dan, Anadolu'dan Yunanistan'dan getirilen, çok farklı renklerde mermerler kullanılmış. Pompeiiilerin duvarlarında görmek istedikleri işte buydu. Ama burada duvarlar, zemin farklı renklerde gerçek mermerlerle kaplı; yukarıda ise, tavan *stucco*lanıp boyama desenlerle kaplanmış.

Nero'nun bu odaya girince ne hissetmiş olabileceğini ancak hayal edebiliriz. Aslında elimizde Nero'dan bir alıntı var. Roma'da Domus Aurea'nın yapımı tamamlandığında Nero şöyle demiş. Alıntı yapıyorum: "En nihayet, insan gibi yaşayacak bir evim oldu". Yani Nero için bu saray o kadar önemliydi. Ama buranın tadını ancak kısa bir süre çıkarabildi; 68 yılında öldü. Sanırım, siz de benim gibi düşünüyorsunuzdur; Nero Domus Aurea ile, özellikle de bu sekizgen oda ile hatırlanmak isterdi, bunu da başardı. Teşekkür ederim.

[transkript sonu]

[başa dön](#)

